

STO LET SPLOŠNE VOLILNE PRAVICE V EVROPI – ZGODBA O VZTRAJNOSTI DOBRIH REŠITEV

Povzetek. *Autor in avtorica v tekstu obravnavata stoletnico uvedbe splošne volilne pravice v Evropi in še posebej stoletnico volilne pravice žensk. Dogajanje analizirata na ozadju dejstva, da je bila takrat država uveljavitve splošne volilne pravice – Finska – še Veliko vojvodstvo v okviru Ruskega carstva. Finska se je v nacionalno emancipacijskem procesu lotila tudi vprašanja demokratizacije političnega sistema. V tekstu je posebej izpostavljeno, da pomembne sestavine (enodonnost, volilni sistem, ustava) na začetku dvajsetega stoletja radikalno spremenjenega sistema, v bistvenih potezah veljajo še danes. V kontekstu nacionalne enotnosti v času uveljavljanja prostorov avtonomije je lažje razumljivo tudi dejstvo, da so ženske na Finskem dobile volilno pravico – v primerjavi z drugimi državami – zgodaj. V nadaljevanju avtorica in autor analizirata prve volitve leta 1907 ter njihove bistvene novosti (med drugimi izvolitve žensk) in prikaže-ta razvoj volilnega sistema do danes. V tekstu so posebej obravnavane posebnosti Finskega volilnega sistema. Tekst zaključuje napoved pričakovanih rezultatov naslednjih volitev marca 2007.*

Ključni pojmi: *Finska, predstavniška demokracija, splošna volilna pravica, volilna pravica žensk, volilni sistem, preferenčni glas*

V Evropi letos proslavljamo sto let uvedbe splošne volilne pravice. Volilna pravica, volilni sistemi in volitve so nepogrešljivi element strukturiranja predstavniških demokracij. Še več, brez njih predstavniške demokracije ni. O tem razmišlja že Montesquieu v *Duhu zakonov* leta 1748 (1970). Času primerno in strnjeno povzame bistvo filozofije volitev, ko pravi, da je ljudstvo lahko »monarh preko svojih glasov, ki izražajo njegovo voljo. Volja suverena je suveren sam. Zakoni, ki urejajo pravico glasovanja, so v tej vladavini torej temeljni« (46).

Skorajda 160 let po objavi njegovega dela smo v Evropi doživeli prvo uzakonitev splošne volilne pravice. Paradoksalno se pri tem zdi, da jo je formalno uvedlo Rusko cesarstvo. Na to praviloma pozabimo. Najprej zato, ker se je volilni preboj zgodil v »ne-ruskem« delu carstva in nato zato, ker imamo o Rusiji srednjeevropske predsodke. V naši zavesti je tako na obrobje potisnjeno dejstvo, da leta 1906 Finske,

* Dr. Slavko Gaber, docent na Pedagoški fakulteti, Univerza v Ljubljani.

** Dr. Milica G. Antić, izredna profesorica na Filozofski fakulteti, Univerza v Ljubljani.

kjer je bila splošna pravica prvič uvedena, kot samostojne države še ni bilo. »Veliko vojvodstvo« je – po revoluciji leta 1905 v Rusiji – leta 1906 res sprejelo svojo ustavo, a je »s premislekom« vse do leta 1917 ostalo del Ruskega carstva. Splošno volilno pravico so si prebivalke in prebivalci Finske izborili v monarhiji, odobrila jo je osrednja oblast – na koncu ruski car.

Od arhaičnega do ultra modernega

Ni pa uvedba splošne volilne pravice »nepričakovana« le za Rusijo. Tudi za Finsko velja, da se je preoblikovala v demokratično obliko vladavine v izjemno kratkem času. Finci so »se s splošno volilno pravico na nek način presenetili«. Vojvodstvo je v desetletju od druge polovice devetdesetih let devetnajstega stoletja prešlo iz politično stanovsko nacionalno strukturirane entitete v moderno politično strankarsko organizirano družbo. Tako kot so pred tem dolgo vztrajali pri prejšnji obliki, so v kratkem času radikalno preoblikovali sistem in pri njem (konservativno) ostali vse do danes. Ob tem, ko je imela »Finska do leta 1906 eno od najbolj arhaičnih oblik parlamenta v Evropi¹« (Carstairs, 1980: 110), so tega leta »sprejeli domišljen ustavni sistem in način volitev, ki bi ga lahko v nekaterih ozirih imeli za najnaprednejšega v Evropi« (ibid.).

Globino in pomembnost sprememb na Finskem še jasneje zariše podatek, da so se tudi stanovi v devetnajstem stoletju le redko sestajali. Šele *Ustavni zakon* iz leta 1866 je določil, »da se morajo sestati vsaj vsakih pet let.« (Ibid., 111)² Tudi izbiranje predstavnikov stanov je bilo dokaj poljubno. Število predstavnikov plemstva se je v letih od 1863–1905 gibalo med 122 in 201; stan duhovščine je štel 40 ali več predstavnikov; predstavnikov mest je bilo med 38 in 73; predstavnikov kmetov pa med 47 in 64. Ob tem, ko je imela Finska leta 1900 okrog 3 milijone prebivalcev in prebivalk pa je predstavnike mest izbralo manj kot 24.000 volilcev; predstavnike kmetov, ki so v tem obdobju najštevilčnejši del populacije, pa le okrog 100.000 le teh (povz. po ibid.).

Nasploh se ni mogoče znebiti vtisa, da je pojav organiziranega delavstva in pritisk socialdemokracije v času do velikih nemirov leta 1905 in skozi nje nepričakovano radikalno spremenil politično podobo Finske. V njej so pred tem ob carju, guvernerju in senatu v večino treh stanov od štirih odločali tudi močno okoreli in predstavniško nelegitimni stanovi.

Evropski kontekst sprememb in volilna pravica žensk

Finska je pri tem spremembe doživljala kot del Evrope, ki je v drugi polovici 19. stoletja postopoma postajala področje liberalno-demokratskih vladavin. Iz desetletja v desetletje se je povečeval delež moških državljanov in podložnikov, ki so imeli volilno pravico. Bistveno nezadostnost v odnosu do splošne volilne pravice je ta širitev izkazovala v dejstvu, da so bile iz te širitve izvzete ženske. Še več, ženske same vprašanja volilne pravice niso postavljale prav visoko na dnevni red svojih zahtev

¹ Strukturiranost parlamenta izhaja še iz časov podrejenosti Finske Švedski.

² Dejansko so se sestajali vsaka tri leta.

za spremembe lastnega položaja v družbi. Takrat je, kot potrjuje tudi Gisela Bock, v Evropi obstajalo pravo (pa še tam številčno ne prav močno) gibanje za volilno pravico žensk le v Veliki Britaniji (2004: 201), saj so po Evropi feministke imele druge prednostne cilje, bolj vezane na socialne in societalne pravice žensk. V Veliki Britaniji (pa ne samo tam) je bilo gibanje pod močnim vplivom teoretskih stališč in tudi praktičnega angažmaja Johna Stuarta Milla³, ki je skupaj s svojo dolgoletno življenjsko sopotnico napisal vpliven tekst z naslovom *Enfranchisement of Women*, objavljen leta 1851 v *Westminster Riview*, in se je kasneje tudi sam kot član parlamenta aktivno zavzemal za volilno pravico žensk. Sicer so se v Angliji takrat razvile tri veje gibanja za volilno pravico žensk: sufražetsko, sufražistično in delavsko. Razlike med njimi so pomembne predvsem v načinih organiziranja, v širini vključevanja članic (in članov) in širini zahtev. Sufražetsko gibanje je bilo najbolj borbena ter precej militantno in je vključevalo samo ženske (izvedlo je nekaj zelo odmevnih akcij okrog in v parlamentu), konstitucionalno ali sufražistično je bilo bolj zmerno in je vključevalo oba spola, včasih cele družine in delavsko, ki se je borilo za univerzalno volilno pravico moških in žensk.

Ker drugod v Evropi v tem času ne moremo govoriti o množičnih ali močnih gibanjih za volilno pravico žensk, naj omenimo vsaj nekaj izpostavljenih posameznic v posamičnih evropskih državah. V Nemčiji se je v štiridesetih letih 19. stoletja za aktivno volilno pravico žensk zavzemala Luise Otto v reviji *Frauen Zeitung*. Fanny Lewland je leta 1870 pisala o tem, da je volilna pravica ženskam potrebna, vendar je ugotavljala, da je za njeno uvedbo v Nemčiji še prezgodaj. Po drugi strani je bila uvedba splošne volilne pravice za nemško pisateljico judovskega rodu Hedwig Dohm nekaj let pozneje to le še vprašanje časa (Bock, 2004: 206). V Italiji je Anna Maria Manzoni leta 1864 zahtevala vsaj aktivno volilno pravico žensk. V Švici pa sta se za volilno pravico žensk v šestdesetih letih devetnajstega stoletja zavzemala Meta von Salis skupaj z liberalnim filozofom Secretanom (207).

Bojazen konservativnih krogov zaradi groženj, da se bo volilna pravica razširila ne samo na vse moške, ampak tudi na vse ženske, pa je prispevala tudi k organiziranju nasprotnikov. Znova so bili tu zelo dobro organizirani angleški lordi, ki jih je v močno obrambno organizacijo strnilo tudi dejstvo, da so imele ženske tako vplivnega zagovornika, kot je bil J. S. Mill, iz katerega so se takratni časopisi sprva večkrat ponorčevali, postopno pa so ga morali sprejeti kot resnega nasprotnika, s katerim ne bo lahko opraviti.

Ko se je vprašanje splošne volilne pravice kot pravice moških in žensk počasi vzpostavljalo kot vprašanje nacionalnih politik, je bilo vprašanje volilne pravice žensk postavljeno visoko na prioriteto lestvico nalog tudi v takratnem mednarodnem ženskem gibanju. Tako so na konferencah 1894 v Berlinu in 1899 v Londonu pozvali k večji mednarodni mobilizaciji in enotni fronti na tem področju (Offen, 2000: 214). 1902 leta pa je bila ustanovljena *International Woman Suffrage Alliance*. Pa vendar so ženske praviloma ostale kljub vse glasnejšim zahtevam izključene iz splošne volilne pravice. Izključene so bile zaradi svojega spola.

Finska je v tem primeru velika oz. večkratna izjema. Običajno je bilo za to potrebno daljše ali krajše obdobje boja ženskih organizacij in gibanj, na Finskem se je

³ Več o Millovem angažmaju za volilno pravico žensk glej Antić, M. G. 1995.

to zgodilo tako rekoč čez noč s šibkim ženskim gibanjem – zgodil se je čudež, kot je leta 1906 v *The Englishwoman's Review* zapisala Alexandra Gripenberg⁴. Običajno so ženske dobile volilno pravico najprej na lokalni ravni, potem na nacionalni, na Finskem je bilo pa ravno obratno.

Demokratizacija je nastopala v obliki zahtev po upoštevanju interesov, potreb – besede, ki dobi potrditev v zakonodajnem postopku. Čeprav je bilo daleč od uveljavljanja splošne volilne pravice, pa so se izgrajevali mehanizmi, ki bodo kasneje omogočili njeno tekočo uveljavitev, ko bo izbrana in uveljavljena. Širitev volilne pravice je tako spremljalo tudi dograjevanje volilnega sistema. To je čas intenzivnih razprav o volilnem sistemu, ki bi omogočil najbolj ustrezno prevedbo volje volilcev v sedeže v nacionalnih parlamentih. Potem ko so začetke volilne pravice označevali večinski volilni sistemi, je za obdobje po letu 1860 že značilna zavzeta razprava o sistemih sorazmernega predstavnštva kot primernejših mehanizmih prevedbe volje volilnega telesa v politično moč legislatur. Posebej vroča je bila diskusija v obdobju, ki izpostavi Harea, D'Hondta, Saint-Laguëja, Hagenbach-Bishoffa, Imperialia idr., – vse imena, ki so danes prešla v poimenovanja formul in pristopov k volitvam⁵. Razprava se je izostrila v presojo o prednosti Hareovega in D'Hondtovega pretvarjanja glasov v sedeže. Carstairs (ibid.) popisuje dogajanje na konferenci v Antwerpnu v Belgiji leta 1885, na kateri so strokovnjaki iz različnih držav sprejeli odločitev za D'Hondtov sistem. Belgija – njen državljan je bil tudi avtor sistema – je leta 1899 »formulo« tudi prva uvedla. »Do leta 1920 je bil sistem sorazmernega predstavnštva sprejet v večini držav zahodne Evrope.« [3]

Od nacionalnega k vprašanju demokracije

V obdobju skiciranih razprav o volilni pravici v Evropi se je Finska bolj kot z vprašanji volitev ukvarjala z vprašanjem nacionalnega obstoja. Temelje za razvoj demokracije je postavilo stremenje k vzpostavitvi razlikovane nacionalne entitete. Prve »stranke« so tako nastale okrog jezikovnega vprašanja. Snellman⁶ pa je tudi, ko gre za demokracijo, vizionarsko napovedal, da bo demokratizacija Rusije prinesla Fincem le dodatne težave. Pluralistične institucije v imperiju »nam bi res prinesle

⁴ <http://www.pim.net/~sunshine/wmh2003/finland.html>, 15. 4. 2006.

⁵ *Pred tem – dejansko zelo zgodaj – sta se z vprašanji volitev in mehanizmov prevajanja glasov v sedeže na zanimiv in produktiven način ukvarjala še Jean-Charles Borda (1770) in Marquis de Condorcet (1785). Gl. Carstairs 1980 in Newland 1982.*

⁶ *Johan Vilhelm Snellman (1806–1881) je upliven fenomen*, filozof in državnik. Tako kot mnogi fenomani ni bil finskega rodu. Rodil se je v Stockholmu. Njegova družina se je leta 1813 preselila na Finsko. Kot dober poznavalec Heglove filozofije je leta 1835 postal predavatelj na univerzi v Helsinkih in se vključil v krog Cygnaeus. Z Lönnrotom in Runebergom je bil med najbolj izpostavljenimi oblikovalci bodoče »Finske«. Iz tega kroga je kasneje izšel krog fenomenov* in po krimski vojni tudi Finska stranka (kasneje Staro Finci). Kot ravnatelj šole je v švedskem jeziku objavil tekst z naslovom Saima. V njem je zagovarjal »dolžnost izobražencev, da prevzamejo jezik osemdesetih odstotkov večinskega prebivalstva in razvijejo finski jezik v jezik civiliziranega sveta, ki bo uporaben za akademsko delo, (...) in oblikovanje nacije.« V času carja Aleksandra II. je vstopil v visoko politiko in v njej dosegel enakopravnost finskega jezika s švedskim. Med njegove zasluge pa sodi tudi uvedba finske marke leta 1865. (Gl.: wikipedia.org/w/index:Johan_Vilhelm_Snellman).*

svobodo, a le možnost v Moskvo – v predstavniško telo – poslati svoje predstavnike« (nav. po Jussila, 1995: 84). Finci so nekaj desetletij kasneje svoj parlament dejansko oblikovali tudi na ozadju zahtev, da morajo poslati svoje predstavnike v dumo. Čeprav se sliši paradoksalno, so se Finci upravičeno bali demokratizacije carstva. »Svoboda je pomenila vključitev ruskega ljudstva (preko njegovih izvoljenih predstavnikov) v odločanje o finskih domačih vprašanjih. In to ljudstvo ni bilo niti približno tako naklonjeno posebnemu položaju Finske kot avtokratski car.

Na naznačenem rusko-evropskem ozadju se je zgodil hiter finski preboj. Politično se je naslonil na relativno dobro strukturiran prostor. V državi se je vzpostavila politična struktura »treh front« (Sundberg, 2002: 69).

Prva politična stranka, ki se je oblikovala kot politična organizacija nove dobe – s podružnicami na terenu – je bila *Socialdemokratska stranka*. Ustanovljena je bila leta 1899. Na samem začetku je preseгла stare finsko – švedske delitve, ki so se okrepile v obdobju »kristalizacije jezikovnih gibanj« v 60. in 70. letih devetnajstega stoletja. Delitve so pred tem segale tako daleč, da so Finci in Švedi v devetnajstem stoletju obvladovali vsak po dva stanova takratnega parlamenta. Švedi so obvladovali stan plemstva in v večjem delu stoletja tudi stan meščanov. Stan duhovščine in lastnikov zemlje pa so obvladovali Finci.

Socialni demokrati so delitev preseгли z oblikovanjem nove točke povezovanja. Antagonistično razmerje med delom in kapitalom je začrtalo eno od novih »front« političnega strukturiranja.

Ob delavstvu se je organiziral tudi kapital. Preoblikovanje je potekalo v okviru nacionalno osamosvojitvenega pozicioniranja. V spopadu znotraj »Fincev« so se mlado »Finci (...) postavili na legalistično pozicijo in so nasprotovali vsakemu kršenju ustavnih pravic Finske. Ob tem so dajali prednost pasivnemu odporu proti Rusom pred pristajanjem na nelegalne uredbe.« (Sundberg, 2002: 69) Leta 1904 so prav ob tem vprašanju oblikovali samostojno stranko. Njihovo filozofijo so podprli tudi v švedski stranki, ki se je leta 1906 preoblikovala v Švedsko ljudsko stranko.

Ko so leta 1908 iz dveh skupin, ki sta že pred tem oblikovali politične grupacije s predstavniki v parlamentu, še kmetje oblikovali svojo stranko, je bil v modelu »treh front« zaokrožen tudi drugi par. Fronti delo:kapital se je priključila še – sicer klasična nordijska – fronta urbano : ruralno. Finsko je čakalo samo še profiliranje fronte, ki je utemeljena v »razrednem boju v sekundarnem/terciarnem sektorju« (ibid., 83). Ta fronta je na dokončno izoblikovanje morala počakati še nekaj desetletij.

Skozi stavko v predstavniško demokracijo nove dobe

Politične opcije »prve in druge fronte« so se dodatno in pospešeno izkristalizirale v teden dni trajajoči splošni stavki jeseni leta 1905. Stavka se je začela kot »nacionalno gibanje – priključili so se ji tudi državni uslužbenci – osnovni cilj pa je bil vzpostavitev »zakonitih pogojev« (Jussila, 1995: 79). Finci so zahtevali spoštovanje avtonomne finske zakonodaje. V tej točki so bili – ne le takrat – enotnega mnenja staro in mlado Finci, švedske stranke in socialdemokrati. Zahteva za spoštovanje finske avtonomne zakonodaje se je krepila skozi celotno obdobje ruske vladavine in se je v obliki spoštovanja zakonov vtisnila v nacionalni habitus Finske.

Stavka pa se ni zaustavila pri nacionalnih zahtevah. Spremembe so zahtevali tudi v socialni politiki in vzpostavljanju pogojev za razvoj demokracije. Pri tem so posebno vlogo odigrali *Socialni demokrati* z zahtevami za reformo sistema predstavnštva in za uvedbo univerzalne in enake volilne pravice (...)« (ibid.). Stavkajoči so postavljali vse bolj revolucionarne zahteve. Socialdemokrati so v svoji *Rdeči deklaraciji*, ki so jo sprejeli v Tampereju, res zahtevali vzpostavitev »pogojev spoštovanja zakonitosti«, vendar pa so to želeli doseči »z revolucionarno narodno skupščino in začasno vlado, ki naj bi jo takšna skupščina potrdila« (ibid.). Za srednji razred in boržuazijo so bile te zahteve preradikalne. Dotlej pretežno nacionalno (legalistično, jezikovno, kulturno) usmerjene zahteve so pospešeno pridobivale notranje razlikovane razredne poudarke. Razlike med zagovorniki revolucionarnega spreminjanja ureditve in pristaši predstavniške demokracije meščanskega tipa so dobivale razsežja medsebojnega sovraštva. In pred koncem stavke, v novembru, je tako le malo manjkalo, da ni prišlo do fizičnega obračunavanja demonstrantov obeh taborov pred trgovino Stockmann. »(...) prelivanju krvi so se izognili z velikimi naporji tako, da je Johan Kock ukazal svojim pristašem, da se umaknejo« (ibid.).⁷ Ob koncu stavke je bilo tako doseženo soglasje, da je potrebno star »sistem stanov ukiniti in nadomestiti s skupščino, izvoljeno na osnovi splošne in enake volilne pravice« (ibid., 80). Po prerekanju o načinu priprave nove zakonodaje in vzpostavitve skupščine ter potem, ko so grozili novi neredi, je guverner general Obolensky imenoval zakonodajni senat, v katerega je vključil tudi predstavnika socialnih demokratov. Stavka se je zaključila s sprejetjem ti. *Novembrskega manifesta*, ki je Finski prinesel številne koncesije in zrahljal pritisk rusifikacije iz prvih let 20. stoletja. »Ironično pa je v zaključnem delu manifestu senatu naložil pripravo novega zakona o parlamentu. Oblikovanje parlamenta naj bi temeljilo na splošni in enaki volilni pravici. (...) Senat naj bi pripravil tudi deklaracijo, ki bi odpravila cenzuro.« (ibid., 81) Priprava zakona o parlamentu in volitvah v parlament je trajala do spomladi leta 1906. Z novim zakonom se je podneseterilo število volilnih upravičencev in upravičenk. Od približno 3 milijonov prebivalcev in prebivalcev Finske je tako dobilo volilno pravico na volitvah leta 1907 45 % populacije. Volitev se je udeležilo 70,7 % upravičenih (gl. Sundberg, 2002: 81). Zakon o parlamentu je leta 1906 prvič v zgodovini Evrope splošno volilno pravico podelil tudi ženskam.

Sundberg navaja kot najpomembnejše elemente *Zakona o parlamentu* prvih pet členov (ibid., 72):

1. čl: Ljudi, ki se zbirajo v Velikem vojvodstvu Finska, predstavlja parlament.
2. čl: Parlament je enodomen. Sestavlja ga 200 predstavnikov.
3. čl: Parlamentarne volitve bodo potekale vsako tretje leto (...)
4. čl: Predstavniki bodo izvoljeni z neposrednim glasovanjem in po sistemu sorazmernega predstavnštva. Za ta namen bo država razdeljena na najmanj 12 in na največ 18 volilnih enot. (...) Volilna pravica vseh upravičencev bo enaka. Pravice glasovati ni mogoče prenesti na sorodnike. (...)
5. čl: Vsak državljan Finske – tako moški kot ženska – ki je v letu pred volitvami dopolnil 24 let, ima volilno pravico.

Ob omenjenih členih je za tiste, ki jih volitve zanimajo tudi po tehnični plati, po-

⁷ Johan Kock je bil na čelu revoluciji naklonjenega gibanja, ki je oblikovalo Rdečo gardo.

membno še določilo, po katerem je »bila za porazdelitev sedežev strankam znotraj volilne enote uporabljena d'Hondtova metoda« (Raunio, 2006: 474).

Za izvedbo volitev so morali sprejeti še uredbe, ki so dovoljevale svobodo govora in povezovanja v organizacije.

Prebiranje veljavnega zakona o volitvah v finski parlament, še posebej, ko govorimo o njegovi ureditvi in velikosti pokaže, da je Finska pred stotimi leti v kratkem času radikalno spremenila sistem in ga je od takrat dalje ohranila v jedru nedotaknjene: splošna volilna pravica, sorazmerno predstavništvo, velike volilne enote, d'Hondtova formula in 200 članski parlament – so elementi, ki predstavljajo ogrode volitev leta 1907 in bodo okostje volitev tudi sto let kasneje na volitvah leta 2007.

Omejitve demokratičnosti ureditve iz leta 1906

Pri predstavljanju in razmisleku o globini in daljnosežnosti finskega preboja je potrebno opozoriti tudi na omejitve zakona iz leta 1906.

Začnimo s tem, da smo ob navajanju začetnih členov izpustili del 3. čl., ki priča o državnem statusu Finske in o začetkih demokracije v carski Rusiji. Drugi odstavek tretjega člena namreč pravi: »Car pa lahko odredi nove volitve pred iztekom treh let« (nav. po Sundberg, 2002: 72).

Ob tem je volilna polnoletnost postavljena 3 leta nad siceršnjo polnoletnostjo, ki je bila na Finskem od leta 1898 naprej določena pri 21. letih.

Iz volilne pravice pa so dodatno izključeni:

- vsi, ki so stalno zaposleni v vojski;
- vsi, ki imajo status osebe, ki je v skrbništvu
- vsi, ki zadnja tri leta niso bili vpisani v lokalni register prebivalstva
- tisti, ki zadnji dve leti niso plačali davka iz razlogov, ki ne zapadejo pomanjkanju sredstev
- vsi, ki so bili v zadnjih treh letih pred volitvami obsojeni na zaporno kazen
- vsi, ki stalno dobivajo podporo za revne
- tisti, ki so zastavili svoje premoženje.

Naštete in še nekatere druge omejitve (gl. *ibid.*, 73–74) izražajo duha časa in v njem predvsem strah pred voljo ljudstva, ki je bil – tako kot v drugih državah v Evropi – ob odločitvi za splošno volilno pravico na delu tudi na Finskem.

Volitve 1907

Nova ureditev je zahtevala preureditev politične organiziranosti in ravnanj političnih strank. Tudi zaradi načina in časa nastanka se je pri tem najbolj znašla *Socialdemokratska stranka*, ki je zmagala na prvih demokratičnih volitvah. Ob socialnih demokratih, ki so računali predvsem na glasove proletariata, se je organiziralo tudi kmečko prebivalstvo. Oblikovala se je *Kmečka zveza*. »Reorganizirana *Švedska ljudska stranka* je med svoje pristaše pritegnila nove kategorije švedsko govorečega prebivalstva ob obali, ki pred tem niso imele dostopa do politike« (*ibid.*, 74).

Finska je leta 1907 doživela prvo pravo volilno kampanjo. *Finska stranka* (staro Finci) skupaj s Švedsko ljudsko stranko je v njej poudarjala vprašanje jezika in od-

nosov z Rusijo. V ospredje pa so kot distinktivna stopila socialna in notranje politična vprašanja. *Socialni demokrati* so tako zahtevali zemljiško reformo. In prav kombinirana stava na industrijski proletariat (takrat še v razvoju) in kmečki proletariat je *Socialnim demokratom* prinesla 37 odstotkov glasov in 80 sedežev v novo oblikovanem parlamentu. Drugo mesto so si priborili staro Finci s 27,3 odstotka glasov in 59 sedeži. *Liberali (novo Finci)* so dobili 26 sedežev, sledila jim je *Švedska ljudska stranka* s 24 sedeži. Veliko razočaranje pa je doživela *Kmečka zveza* z le 9 sedeži [2].

Pričakovanja volilk in volilcev so bila velika. Dejanska moč parlamenta pa – še posebej v odnosu do pričakovanih socialnih reform – majhna. Reforme, ki so jih zagovarjali *Socialni demokrati*, bi morale, preden bi bile formalno izvedljive, prestopiti tri pragove (antisocialistično večino v parlamentu, senat in carjevo odobritev). Praviloma se je zataknilo že pri prvem. To dejstvo ni ostalo brez vpliva na razvoj Finske v prihodnjih desetletjih. Ena najbolj očitnih posledic »blokiranosti« sistema so bile pogoste volitve v začetkih demokratične vladavine⁸, sledila pa je tudi notranja polarizacija, ki je v skrajni posledici pripeljala celo do krvave državljanske vojne⁹.

Izvolitve žensk

Prve volitve pa so bile tudi pomemben primer rezultatov volilne pravice žensk. Po prvih volitvah, je parlamentarne sedeže zasedlo 19 žensk (9,5 %). Ker podatka o volilni udeležbi po spolu ni in tudi ne vemo za koga so ženske glasovale, ne moremo soditi, ali in koliko gre pri relativnem uspehu žensk za rezultat aktivnosti ženskih organizacij in oz. tega, da so ženske glasovale za ženske. Podatki, pa kažejo, da od kar na Finskem merijo udeležbo na volitvah, se ta pri ženskah giblje od 52 do 85 odstotkov, ter da so – od leta 1987 – ženske bolj aktivne na nacionalnih volitvah kot moški ([http://www.eduskunta.fi/efakta/opas/tiedotus/31. 5. 2006](http://www.eduskunta.fi/efakta/opas/tiedotus/31.5.2006)). Precej verjetno je, da so precejšnje navdušenje nad prvimi volitvami izkazale tudi ženske. Kljub temu pa se na naslednjih nekaj volitvah delež izvoljenih žensk ni povečeval[3], v obdobju med leti 1910 in 1945 je bil celo manjši. Prvi naslednji velik korak naprej v številčni zastopanosti žensk v parlamentu se je zgodil šele leta 1966, ko so ženske zasedle 30 sedežev (15 %). Občutno pa se je njihov delež povečal leta 1983, ko so z 62 dobljenimi sedeži presegle 30 odstotno zastopanost. Najvišjo zastopanost doslej pa so imele leta 1991, ko je bilo izvoljenih 77 žensk (38 %). Podatki torej povedo, da se je prisotnost žensk v finskem parlamentu dvigovala postopno in počasi.¹⁰ Videti je tudi, da se je zviševanje deleža žensk v parlamentu dogajalo po »naravni poti«. Na Finskem namreč niso sprejeli kakšnih formalnih ukrepov (npr. kvot) v volilnih ali

⁸ Vse do vključno leta 1911 so tako volilke in volilci na Finskem vsako leto odšli na volitve. Šele prva svetovna vojna je v volilni cikel vnesla nekaj več regularnosti. Volitve so si tako sledile v letih 1913, 1916, 1917 (prve volitve v neodvisni državi) 1919, 1922 itd. Več o volitvah in volilnih dosežkih gl. v Dodatku [2]

⁹ Gl. Hentilä 1995, 101–125. Celota omenjenih vprašanj bi zahtevala posebno tematizacijo. Sami se bomo v pričujočem prispevku omejili le na vprašanja volilnega sistema. Gl. tudi Tašner (2006).

¹⁰ Primerjalno z drugimi nordijskimi državami pa tudi to, da so jih nekatere (Švedska) pri tem prehitete.

strankarskih zakonih, s katerimi bi vzpodbujali večjo zastopanost žensk. Kaj je torej vplivalo na ta proces? Poznavalke področja med pomembnimi dejavniki omenjajo socialne in ekonomske dejavnike – visoka stopnja izobrazbe žensk, ki od leta 1980 dosegajo višjo izobrazbo kot moški; ženske so tudi močno zastopane v strukturi delovne sile in so v glavnem zaposlene za poln delovni čas; volilni sistem sorazmernega predstavnštva z odprto listo, več sedeži v volilni enoti in obveznim preferenčnim glasom; visoka udeležba žensk na volitvah in opazna usmeritev v to, da ženske v večji meri volijo ženske ter dejstvo, da se povečuje tudi delež moških, ki volijo ženske; stranke na kandidatne liste postavljajo vse več žensk (na zadnjih volitvah je osem velikih strank na kandidatne liste uvrstilo več kot 40 odstotkov žensk). Relativno močna je tudi organiziranost žensk znotraj strank, ki imajo za svoje delo na razpolago tudi javno financiranje. Ne nazadnje pa spada med morda najbolj pomembne razloge za visok delež žensk v parlamentu vsesplošna podpora enakosti spolov (povzeto po Holli in Luhtakallio, 2003: 1–3).

»Razvoj« volilnega sistema

Sto let po sprejetju prvega zakona o volitvah je Finska primer domišljeno strukturiranega političnega sistema liberalnodemokratskega porekla. Sistem sorazmernega predstavnštva stoji v osišču konsenzualne demokracije¹¹. Volilni sistem so po letu 1906 dograjevali, ga na nekaterih točkah tudi pomembno spremenili, a vanj niso radikalno posegali.

Seveda so se v stotih letih dodobra oblikovale stranke. Ob tem, ko leta 1906 sploh niso bile omenjene v »ustavi, zakonu in tudi v izvedbenih aktih ne« (Raunio, 2006: 475), so danes ob vseh omejitvah bistveni element predstavniške demokracije. Še več, njih moč je že dolgo tolikšna, da jo previdni Finci omejujejo.

Kako trdno so se Finci odločili za povsem določen volilni sistem in kako globoko je zasidran v politični sistem te nordijske države, pove dejstvo, da je ostal nespremenjen tudi leta 1917, ko je Finska postala samostojna. Je pa zakonodaja seveda doživela številne popravke. Najpomembnejši zadevajo volilno pravico, trajanje mandata in način glasovanja.

Ob tem, ko je leta 1907 imelo volilno pravico 45 % prebivalcev, je bilo leta 1995 teh že 77 %. [1] »Razlika izhaja predvsem iz dveh dejavnikov. Leto pridobitve volilne pravice se je leta 1944 najprej znižalo na 21 let« (ibid.) potem pa v letih 1969 in 1972 še na 18 let¹². Leto volilne pravice je – z izjemo leta 1944 – postopoma drselo navzdol brez večjih razprav in »vsakič z istim razlogom, ker je sedanja mladina dokazala, da je odrasla prej kot njeni predhodniki« (Sundberg, 2002: 81). Pri znižanju let s 24 let na 21 1944 – to je bilo tudi največje enkratno znižanje – se je kasnejšemu običajnemu razlogu pridružilo še dejstvo, da je »mlada generacija izpolnila svojo dolžnost obrambe domovine. Zdelo se je nesprejemljivo, da bi od mladih pričakovali, da tvegajo svoja življenja za državo, ne bi pa imeli pravice voliti« (ibid., 80)¹³.

¹¹ Lijphart (1984), ob razlikovanju dveh dimenzij demokratičnih vladavin (večinske in konsenzualne, Finsko uvrsti med konsenzualne. (216) Bolj natančno, leta 1984 jo še uvrsti v nabor unitarnih konsenzualnih demokracij. Gl. ibid.

¹² »Državljan Finske lahko sodeluje na parlamentarnih, predsedniških in evropskih volitvah, če je oseba najkasneje na dan volitev dopolnila 18 let.« (2. čl.)

Ob tem so bile odpravljene tudi omejitve glede volilne pravice, ki so leta 1906 zadevale vpoklicane v vojaško službo, neplačnike davkov, prejemnike socialne pomoči ipd. Leta 1969 pa je število naraslo tudi z vključitvijo državljanov Finske, ki živijo na tujem, med volilne upravičence¹⁴.

Leto 1955 je prineslo dve pomembni spremembi. Mandat parlamenta so podaljšali iz treh na štiri leta. Ob tem pa je bil uveden tudi en zavezujoče preferenčni glas. S tem so močno poenostavili in dodatno poosebili volitve, ki so bile že pred tem usmerjene k izbiri konkretnih ljudi¹⁵. Od leta 1906 do leta 1935 je volilec oz. volilka svoj glas podelil/la največ trem osebam z liste. Ob tem pa je bilo mogoče na listo vpisati tudi ime lastnega izbranca oz. izbranke, ki ga/je ni bilo na listi. Med leti 1935 in 1955 je bilo mogoče glas dodeliti le dvema osebam. Ostala je možnost vpisa lastne izbire, ki je sicer ni bilo na listi. Od leta 1955 naprej pa »so kandidati in kandidatke na listah razvrščeni po abecedi – torej ne več po vrstnem redu, ki bi ga določila stranka. Druga pomembna sprememba pa je v tem, da lahko od leta 1955 volilke in volilci glasujejo le za eno osebo z liste« (ibid., 476). Na volilno pravico pa posredno vpliva tudi način izbora kandidat in kandidatov. Leta 1969 so isti osebi prepovedali nastopati v več kot eni volilni enoti. S tem so strankam preprečili, da bi manjše število znanih imen ponujale v izvolitev v različnih delih Finske. Ob tem pa so leta 1975 izbiro kandidat in kandidatov povsem predali v roke lokalnih odborov stranke, ki so dolžne izvesti *primaries*. Na začetnih volitvah »imajo volilno pravico člani stranke, ki živijo v volilni enoti¹⁶. Vodstvo stranke v volilni enoti pa ima pravico zamenjati do četrtnine potencialnih kandidatov/kandidatki, ki dobijo zadosti glasov za uvrstitev na listo.« (ibid., 477) Tudi takrat »pa mora biti vsaj pol kandidatki oz. kandidatov stranke izmed tistih, ki so dobili največ glasov članstva« (čl. 117). Socialni demokrati so z internimi pravili pravico vodstva stranke na ravni volilne enote omejili na petino. (prim. ibid.)

Raunio (2006) trdi, da zamenjave kandidatov in kandidatki, ko do njih pride (to ni pogosto), ne vodijo do konfliktov. V strankah naj bi članstvo sprejelo razlago, da je »cilj oblikovati listo, ki je geografsko, socialnoekonomsko, demografsko in ideološko kolikor je le mogoče reprezentativna.«

¹³ Predpostavka, da so ljudje, ki jim zaupamo sposobnost odločiti se za bojevanje in pripadnost določeni strani v spopadu, je nasploh vpisana v začetke razmislekov o volilni pravici in demokraciji. V Angliji jo tako zasledimo kot eno od osi argumentacije za splošno volilno pravico že v času Cromwella. Gl. Wootton (1992)

¹⁴ »Približno 200.000 volilnih upravičencev/upravičenk živi na tujem. V glavnem živijo na Švedskem. Praviloma le manjšina teh tudi dejansko voli.« (Raunio..., 478) Na volitvah leta 2003 jih je glasovalo le 8 odstotkov.

¹⁵ Lijphart (1994) pri tem opozarja na možnost povečanja pravičnosti in natančnosti preferenčnega glasovanja na Finskem. Pri odločanju količine podpore kandidatu ali kandidatki z glasovanjem za konkretno osebo Finci uporabljajo sistem enega neprenosljivega glasu znotraj liste (ENG). Tako se v parlament uvrstijo tisti, ki dobijo največ prvih preferenc, tudi če bi jih ob glasovanju po sistemu enega prenosljivega glasu (EPG) prehiteli osebe, ki imajo manj prvih preferenc a so večini bliže kot druga izbira. Tudi tu »bi uporaba sistema EPG namesto sistema ENG pripeljala do bolj natančnega in manj slučajnega rezultata« (150). Več o vprašanju preferenc gl. še v: Katz (1996).

¹⁶ Čl. 112. Na listo kandidatki in kandidatov za določitev liste mora biti »uvrščena oseba, ki jo je pisno predlagalo vsaj 15 članic oz. članov stranke« (čl. 114) na lokalni ravni.

Zanimivosti volilnega sistema

Finski volilni sistem *velja za visoko sorazmernega*. Pri tem igra pomembno vlogo dejstvo, da je država še iz časov Velikega vojvodstva razdeljena na velike volilne enote, ki imajo hkrati tudi veliko število sedežev. Za prve volitve so tako sprejeli odločitev, da se bodo odvile v najmanj 12 ih in v največ 18 volilnih enotah. Dejansko so volitve v letih od 1907–1938 potekale v 16 volilnih enotah. »V tem obdobju je bila Laponska volilna enota z enim predstavnikom. Do spremembe je prišlo, ko je postala grofija« (Sundeberg, 2002: 87). Število sedežev Laponske se je iz enega povečalo na 7. Leta 1938 so število volilnih enot zmanjšali na 15. 14 let kasneje je posebna volilna enota postalo glavno mesto kot 16. enota. Deset let kasneje pa se je število enot še enkrat zmanjšano na 15. Tako je ostalo vse do danes. Seveda pa je za sorazmernost volilnega sistema bolj kot število enot in njihova velikost pomembna relativna moč – število sedežev volilne enote. Moč posamične enote na Finskem določijo tako, da število prebivalcev in prebivalk delijo s številom vseh prebivalcev in prebivalk. Tako dobljeno število pomnožijo s številom sedežev, ki se delijo sorazmerno (199)¹⁷. Tako se je v zadnjem desetletju število sedežev, ki so jih dobile posamične enote gibalo od 7 (Laponska) do 31 (Uusimaa/Nyland). Prag izvolitve je tako med 12,5 odstotka in 3,1 odstotka. Tam kjer je prag izvolitve visok, večjim strankam prinese nesorazmerno visok delež sedežev in hkrati zmanjšuje sorazmernost zastopanosti. »V Severni Kareliji so Socialni demokrati ob 39,4 odstotkih glasov dobili 57 odstotkov sedežev.« (ibid., 88) Še huje je bilo istega leta v Ålandu, kjer je 61 odstotkov prineslo 100 odstotkov sedežev. Seveda je moč volilnih enot in sposobnost sorazmerno prevesti glasove v sedeže tudi pomembno napotilo strankam glede načina in mesta kandidiranja. Enako velja tudi v primerih, ki so na Finskem prevladujoči – v primerih nizkega vstopnega praga. V teh primerih se povečuje fragmentiranost političnega prostora, povečuje pa se tudi sorazmernost celotnega sistema. Lijphart (1994) tako na osnovi primerjave volitev v letih 1945–1990 v 27-ih predstavniški demokracijah, ugotavlja, da Finska predvsem zaradi stabilno visokega števila sedežev, ki pripadajo posamičnim volilnim enotam, spada med države z visoko stopnjo sorazmernosti (gl. ibid., 161). Nasploh največji delež razlik v sorazmernosti oz. nesorazmenosti, ki jih proizvedejo volilni sistemi pripisuje pragu izvolitve in s tem predvsem številu sedežev, ki pripadajo posamični volilni enoti¹⁸.

Preferenčni glas je druga izrazita značilnost finskega volilnega sistema. Katz (1996) sicer ugotavlja, da »večina demokratičnih volilnih sistemov omogoča, da tisti, ki glasujejo za stranko, določijo – v določenih okoliščinah pa vsaj vplivajo na – identiteto kandidatov, ki bodo od tistih, ki jih je imenovala stranka, tudi izvoljeni.« (105) Za Fince velja, da so šli tudi pri tem korak dlje. Ob tem, ko je večini državljanek in državljanov po svetu na določeni točki izbire kandidatke in kandidatov dana priloženost, da izpostavijo svojo izbiro, je na Finskem izbira obvezna. »Kandidati za finski parlament so poimenski posamezniki (...). Volilec izbere kandidata tako, da na

¹⁷ *En sedež odštejejo ker je rezerviran za Åland.*

¹⁸ »Podatki primerjalnih analiz (...) dosledno dokazujejo, da je dejanski prag izvolitve najmočnejši instrument vpliva na sorazmernost. Pomembna pa sta tudi volilna formula in število sedežev v posamičnem parlamentu.« (Lijphart 1994, 139)

piše njegovo identifikacijsko številko na ustrezno mesto na glasovnici.« (ibid., 106) Pri zapisu vsake liste ali pa povezave list je prvi kvadratak prazen pred imenom prve kandidatke ali kandidata pa stoji številka 2. Tej številki sledijo zaporedne številke, ki jih mora, tako kot tudi št. 2, volilec oz. volilka vpisati v prazno mesto, če se odloči za osebo s te liste. [4]. Glasovnica brez vpisane številke je, tudi če je obkroženo ime kandidata ali kandidatke, neveljavna. Število glasov pa absolutno določa možnost izvolitve: »vrstni red izvolitve določajo le preferenčni glasovi, ki so bili izrecno dani posameznim kandidatom« (ibid., 107). S tem načinom glasovanja v sistemu sorazmernega predstavnštva in strankarskih list na Finskem namerno zmanjšujejo moč strank in poskušajo vzpostavljati primerno razmerje moči med centralami strank, članstvom (postopek imenovanja list gl. zgoraj) in volilkami in volilci. Tudi tu je na delu pragmatičen pristop uravnoteževanja in splošnega zdravega nezaupanja v eno samo resnico in v en sam pristop. Na takšen sistem glasovanja so se na Finskem povsem navadili in število neustrezno izpolnjenih glasovnic ne presega števila v državah, v katerih velja tudi glasovnica, ki ne nosi znakov konkretne personificirane izbire.¹⁹

Finci tako kot tudi sicer Nordijci, veliko stavijo na legitimnost volitev. Enega bistvenih elementov legitimnosti volitev vidijo v *primerni udeležbi na volitvah*. Z namenom povečati verjetnost, da se bodo državljani in državljanke odločili oddati glas, iščejo možnosti povečati priložnost za glasovanje. Ob tem, ko so volitve praviloma tretjo nedeljo v marcu²⁰, je mogoče tudi glasovanje po pošti in pa predhodno glasovanje²¹. To se začne »v sredo enajst dni pred dnevom volitev in se v tujini zaključijo v soboto osem dni pred dnevom volitev, doma pa v torek, pet dni pred dnevom volitev. Volitve po pošti in predhodno glasovanje prispevajo za naše razmere skorajda neverjeten delež oddanih glasov. Skupaj z glasovanjem po pošti je bilo tako »leta 1991 predhodno oddanih 41 % glasov, leta 1995 je bila ta številka 43 %, leta 1999 40 % in leta 2003 38 odstotkov. To pomeni, da je leta 2003 26 % volilnega telesa volilo predhodno in 44 % na dan volitev.« (ibid., 480)²²

V kontekstu skrbi za legitimnost volitev in za priložnost vsakogar, da sodeluje pri izbiri oblasti, ne kaže dvomiti, da bodo Finci ob »obsedenosti« z internetom kmalu tudi na volitvah za *Eduskundto glasovali elektronsko*. Marca leta 2004 so začeli s projektom, ki naj bi ga zaključili leta 2009. Prve rezultate pilotnega projekta e-volitev pa naj bi v treh občinah preizkusili že na volitvah naslednje leto. Finci elektronske volitve doma povezujejo z razmisleki o e-volitvah na ravni Evropske unije (gl. <http://www.vaalit.fi/17102.htm>).

¹⁹ Na volitvah leta 2003 je bilo tako ob 2.791757 veljavnih glasovnic oddanih še 23943 ali 0.9 % neveljavnih. Za primerjavo: v Sloveniji je bilo na volitvah leta 2004 oddanih 968.772 veljavnih glasovnic in 22351 ali 2.25 % neveljavnih glasovnic.

²⁰ Kot opozarja Raunio (...) so bila pred letom 1991 volišča odprta dva dni, ob nedelji tudi še v ponedeljek.

²¹ Gl. 9 in člene 46–66 zakona o volitvah. V naštetih členih so zelo podrobno opredeljene možnosti za predhodne volitve in potek le-teh.

²² Na predhodnih volitvah je bilo oddanih natančno 1.062017 glasov ali 37.7 odstotka vseh glasov (gl. Finska statistika: www.stat.fi/til/evaa/2003).

Namesto zaključka pogled naprej

Državljeni in državljanke Finske bodo odšli na volitve tretjo nedeljo v marcu leta 2007. Ob stoti obletnici prvih volitev bodo izvolili nov parlament in s tem obnovili sistem predstavniške demokracije – sodobno različico demokratične oblike vladavine. Na Finskem bo parlament, ki ga bodo formirali na pomlad leta 2007, tako kot mnogi doslej, izraz dokaj natančnega prevoda deležev glasov v deleže sedežev v 200 članskem parlamentu. Pri tem bodo uporabili sistem, ki jim je dobro služil zadnjih sto let. Tako bo verjetno še dolgo. Nič namreč ne kaže, da bi se Finci – tako kot na prehodu iz 19. v 20. stoletje – odločili za radikalno spremembo svojega volilnega sistema.

Do volitev je torej še devet mesecev. Javno mnenjske raziskave kažejo, da bo tudi na teh volitvah potekal boj za mandatarstvo med socialdemokrati (25,6 %) in Stranko sredine (23,5) ter morda Konservativno stranko (21,9) [5]. (Gl. http://www.dfat.gov.au/geo/finland/finland_country_brief.html). Na Finskem se bodo v sicer pomembno spremenjenih razmerah, a ob podobni delitvi moči v političnem spektru, ponovile volitve iz leta 1907.

DODATKI

[1] Naraščanje števila volilnih upravičencev in upravičenk in volilna udeležba (povz. po Sundberg, 2002: 81. Leto 2003 zapisano po preračunih Statistike Finske in po preračunih avtorjev teksta)

Leto	Število upravičenih	% prebivalstva	Volilna udeležba
1907	1.272.871	45,0	70,7
1919	1.438.709	45,9	67,1
1930	1.722.588	50,6	65,9
1945	2.284.249	61,1	74,9
1962	2.714.838	60,7	85,1
197	3.094.359	67,0	82,2
1983	3.951.932	75,8	75,7
2003	4.005.390	80,1	69,7 ²³

[2] Rezultati volitev – število sedežev v parlamentu (izbrane volitve)

Leto/stranka	1907	1908	1909	1910	1911	1913	1916	1917
Socialdemokrati	80	83	84	86	86	90	103	92
Kmečka stranka	9	9	13	17	16	18	19	26
Finska stranka	59	54	48	42	43	38	33	32
Švedska ljudska	24	25	25	26	26	25	21	21
Mlado Finci	26	27	29	28	28	29	23	24
Drugi	2	2	1	1	1	-	1	5

²³ Ob upoštevanju volilnih upravičencev in upravičenk na tujem je bila volilna udeležba 66,7 %.

Leto/stranka	1975	1979	1983	1987	1991	1995	1999	2003
Socialdemokrati	54	52	57	56	48	63	51	53
Stranka sredine	39	36	38	40	55	44	48	55
Nacion. koalicijska stranka	35	47	44	53	40	39	46	40
Leva zveza	40	35	27	16	19	22	20	19
Švedska ljudska na Finskem	10	10	11	13	12	12	12	9
Kmečka stranka/Pravi Finci	2	7	17	9	7	1	1	3
Krščanski demokrati Finske	9	9	3	5	8	7	10	7
Zelena zveza	-	-	2	4	10	9	11	14
Liberalna stranka	9	4	-	-	1	-	-	-
Mladi napredni Finci	-	-	-	-	-	2	-	-
Drugi	2	-	1	4	-	1	1	-

[3] Število žensk v parlamentu

Leto	št. žensk	let	št. žensk
1907	19	1945	17
1908	25	1948	24
1909	21	1951	29
1910	17	1954	30
1911	14	1958	28
1913	21	1962	27
1916	24	1966	34
1917	18	1970	43
1919	17	1972	43
1922	20	1975	46
1924	17	1979	52
1927	17	1983	62
1929	15	1987	63
1930	11	1991	77
1933	14	1995	67
1936	16	1999	74
1939	16	2003	75

[4] Parlamentarne skupine v obstoječem parlamentu

Parlamentarne skupine na osnovi volitev 2003	sedeži
Finska stranka sredine	55
Socialdemokratska stranka	53
Stranka nacionalnega zavezništva	41
Zveza levice	19
Zeleni	14
Švedska parlamentarna skupina	9
Krščanski demokrati	6
Pravi Finci	3

LITERATURA

- Antić, M. G. (1995): Politična angažiranost Johna S. Milla za volilno pravico žensk, *Delta* 3-4, 1995, 145-161.
- Bock, G. (2004): Ženske v evropski zgodovini, Ljubljana, cf*.
- Carstairs, A. M. (1980): *A short history of electoral systems in Western Europe*, London: George Allen & Unwin LTD.
- Election Act, 714/1998*; z dopolnili do 218/2004. (neuradni prevod - domača stran ministrstva za pravosodje Republike Finske.).
- Finska statistika: [www.stat.fi/til/evaa/2003, 2006-06-27](http://www.stat.fi/til/evaa/2003,2006-06-27).
- Hentilä S. (1995): From independence to the end of the continuation war, 1917-1944, v: *From Grand Duchy to a Modern State*, Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Holli, A. M. in Luhtakallio, E. (2003): Finland Country Report, paper for NEWR Workshop on Political Participation and Citizenship, Helsinki 5-6, September, 2003.
- Jussila O. et all (1995): *From Grand Duchy to a Modern State*, Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Karvonen L. (2004): *Preferential Voting: Incidence and Effects*, *International Political Science Review*, Vol 25, No. 2, 203-226.
- Katz R. S. (1996): Preferenčno glasovanje znotraj stranke, v: *Volilni sistemi* (ur. Gaber S.), Ljubljana: KRT.
- Lijphart A. (1984): *Democracies*, New Haven: Yale University Press.
- Lijphart A. (1994): *Electoral Systems and Party systems*, Oxford: Oxford University Press.
- Mill, J. S. and Taylor, H. (1970): *Essays on Sex and Equality*, ur. Rossi, A. S., Chicago and London: University of Chicago Press.
- Montesquieu, C. L. de (1748/1970): *De l'Esprit des Lois*, Paris: Gallimard.
- Newland R. A. (1982): *Comparative electoral systems*, London: The Arthur McDougall Fund
- Offen, K. (2000): *European Feminism 1700-1950, A Political History*, Standford: Standford University Press.
- Raunio T. (2006): Finland: One Hundred Years of Quietude, v: *The Politics of Electoral Systems*, (ur.: Gallagher in Mitchell), Oxford: Oxford University Press
- Sundberg J. (2002): The electoral system of Finland: old and working well, v: *The evolution of electoral and party systems in the Nordic countries* (ur. Grofnam B. in Lijphart A.) New York: Agathon.
- Tašner V. in Gaber S. (2006): Zgodovina, kultura in vrednote kot ozadje uspešnosti, v: *Zakaj Finci letijo dlje* (ur. Gaber S.), Nova Gorica: Educa.
- Volitve na domači strani ministrstva za pravosodje Republike Finske: [http://www.vaalit.fi, 2006-06-27](http://www.vaalit.fi,2006-06-27).
- Whittick A. (1979): *Woman into Citizen*, London: Athenaeum.
- [wikipedia.org/w/index.Johan_Vilhelm_Snellman, 2006-06-27](http://wikipedia.org/w/index.Johan_Vilhelm_Snellman,2006-06-27).
- Wootton D. (1992): The Levellers, v: *Democracy: the unfinished journey, 508 BC to AD 1993*. (ur. Dunn J.) Oxford: Oxford University Press.
- <http://www.pinn.net/~sunshine/whm2003/finland.html>, 15. 4. 2006.
- <http://www.eduskunta.fi/efakta/opas/tiedotus/naisede.htm>, 31. 5. 2006.